

FRANZ LISZT VE MACAR RAPSODİLERİ

FRANZ LISZT AND HUNGARIAN RHAPSODIES

Yrd.Doç.Şirin Akbulut Demirci ¹, Yrd.Doç. Gökhan Aybulus ²

¹ Uludağ University, College of Education, School of Fine Arts Education, Music Education Department
(Bursa, Turkey), akbulut.sirin@gmail.com

² Uludağ University, State Conservatory (Bursa, Turkey), gokhanayl@gmail.com

ÖZET

Franz Liszt 22 Ekim 1811'de Macaristan'da dünyaya gelmiş ve 31 Temmuz 1886'da Almanya'da hayatı sona ermiştir. 19. yy'ın önemli piyano virtüöz bestecilerinden biridir. Besteci piyano edebiyatına, solo piyano için bestelediği etüdüleri, dans formundaki eserleri, yolculuk kitapları, uyarlamaları ve ulusal temalardan yararlanarak bestelediği birçok önemli eserle katkı sağlamıştır. Bu çalışmada Liszt'in Macar melodilerinden yararlanarak bestelediği ve 19 eserden oluşan Macar Rapsodileri (1846-1853) literatür taraması yapılarak tarihsel betimlemeyle incelenmiştir. Piyano eğitimi süresince Türkiye'deki müzik kurumlarında öğretilen Macar Rapsodileri'nden No.15 Rakoczy Marş (la minör) örneklem olarak seçilerek müzikal analizi yapılmıştır. Macar Rapsodileri ile ilgili Türkçe kaynakların çok kısıtlı olduğu tespit edilmiş, bu nedenle Franz Liszt'in doğumun kutlandığı 2011 yılında Türkçe yapılan bu araştırmanın alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Franz Liszt, Macar Rapsodileri, Rakoczy Marş

ABSTRACT

Franz Liszt was born in Hungary, 22 October 1811 and 31 July 1886, his life ended in Germany. He is the one of the most important virtuoso and composer in 19th century. Composer has contributed to piano literature with piano etudes composed for piano, the dances works, travel books, transcriptions and many other works he composed by using national themes. In this study the Liszt Hungarian Rhapsodies (1846-1853), are 19 and composed by using Hungarian nation themes, were examined with historical description by making literature review. 15th Hungarian Rhapsody Rakoczy March (a minor) was chosen as an example of Hungarian Rhapsodies which was taught at music schools in Turkey and Rakoczy march's musical analysis was made. Very limited resources about Hungarian Rhapsodies identified in Turkish literature, so that this study which was made in Franz Liszt 200th years anniversary of his birth was thout that will contribute to the Turkish literature.

Key Words: Franz Liszt, Hungarian Rhapsodies, Rakoczy March

GİRİŞ

19yy'ın en önemli piyano virtüözlerinden biri ve olan Franz Liszt 22 Ekim 1811'de Macaristan'ın Doborjan (Raiding) kendinde doğdu ve 31 Temmuz 1886 yılında Bayreuth Almanya'da öldü. İlk piyano derslerini babasından aldıktan sonra Viyana'ya giderek Carl Czerny'den piyano dersleri almaya başladı. 12 yaşına geldiğinde ünü yayıldı. 1823 yılında ailesiyle birlikte Paris'e yerleşti ve bir piyanist olarak kariyerine başlamış oldu. 1832'de

Paganini'nin olağanüstü keman performansına tanık olduktan sonra, Liszt de piyano tekniğinin geliştirilmesi için kendini adanmış ve *Etudes d'exécution transcendante*, *Paganini-Etudes* ve diğer etüdler, bu amaçla bestelenen eserler olmuştur. Ünu bir piyanist olarak hızla büyüdü ve 1835 yılında bir virtüöz sanatçı olarak Avrupa genelinde seyahat etmek için Paris'ten ayrıldı.

Liszt 1848 yılında Weimar "Olağanüstü Müzik Direktörü" olarak yerleşti. Weimar'da kaldığın süre içinde, Liszt zamanla piyano resitallerinde çok popüler hale gelen Macar Rapsodileri üzerine çalışmaya başlamıştır. 1839 ve 1847 yılları arasında, *Magyar Rhapsodiak* başlığı altında Macar melodilerinin on kitap halinde derlenmiş kitaplardan on beş Macar melodisini bestelerinde kullanmak üzere almıştır. Liszt çocukluğunda geçirdiği zamandan ve Macaristan'ı ziyaret ettiği sürelerde Macar Çingene müziğini ile tanışmış ve bu müziği birçok kez dinlemiştir. Macar Rapsodileri 1846-1853 yılları arasında ve daha sonra 1882-1885'te yazılmış ve Çingene halk ezgilerinin temalarını içeren 19 eserin oluşturduğu piyano için yazılan beste serisidir.

Bu araştırmada Liszt'in Macar melodilerinden yararlanarak bestelediği ve 19 eserden oluşan Macar Rapsodileri (1846-1853) literatür taraması yapılarak tarihsel betimlemeyle incelenmiştir. Piyano eğitimi süresince Türkiye'deki müzik kurumlarında öğretilen Macar Rapsodileri'nden No.15 Rakoczy Marş (1a minör) örneklem olarak seçilerek müzikal analizi yapılmıştır. Macar Rapsodileri ile ilgili Türkçe kaynakların çok kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Liszt ile ilgili doktora ve yüksek lisans tezlerin olmasına karşın "Macar Rapsodileri ve Liszt" konusunda Türkçe yazılan herhangi bir tez veya makale bulunamamıştır, bu nedenle Franz Liszt'in doğumun 200. yılının kutlandığı 2011 yılında Türkçe yapılan bu araştırmanın alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BULGULAR

Liszt Macar Rapsodileri'ni ayrıca orkestra, piyano duo ve piyanolu trio için düzenlemiştir. Bu eserlerde Macar Çingene topluluklarının özellikle de doğu Macaristan'a ait müzikleri

kullanmıştır. Çingene müziğinin vazgeçilmez çalgılarından olan çimbaloya benzer tınılar rapsodilere uyarlamıştır.

İki, 5, 6, 9, 12, ve 14 numaralı rapsodiler Liszt'in kendisi tarafından düzenlenmiş ve besteci Franz Doppler ile orkestra için düzenlenmeleri yapılmıştır. Bu orkestrasyonları Searle katalog S.359 olarak görünür; Ancak, bunlar için verilen numaralar farklıdır. Orkestra için bestelenen Rapsodiler sırasıyla şöyle sıralanır 14, 2, 6, 12, 5 ve 9 sayılı 1-6 solo piyano için yazılmış eserlere karşılık olan sayılardır. 1874 yılında, Liszt piyano duo (S.621) için de aynı altı rapsodiyi düzenlenmiştir. 1882 yılında No: 16 (S.622) bir piyano duo düzenlemesi yaptı ve 1885 yılında, No: 18 (S.623) ve No: 19 (S.623a) düzenlememiştir. Liszt, piyano, keman ve viyolonsel için de, No: 12 (S.379a) ve No: 9 (S.379) düzenlemeleri yapmıştır. No: 14, piyano ve orkestra, S.123 için Liszt'in Macar Fantasia de temeli oldu. En çok tanınanlar "Macar Fantezi" adıyla adlandırılan no:14 rapsodisinin teması "Mohac' Frel'd" adlı şarkıdan alınmıştır. En tanınmışlar 14 ve 2 numaralı rapsodilerdir ardından ayrıca 6 ve 10 numaralı rapsodilerde tanınmaktadır.³

	Piyano Solo	Orkestra	Piyano Duo	Piyano Trio	Tonu	Kime İthaf Edildiği	Açıklamalar
No:1	S.244/1				Do diyez minör	Ede Szerdahelyi	On çalışması: "Rêves et fantaisies"
No:2	S.244/2	S.359/2	S.621/2		Do diyez minör	Comte Ladislav Teleky	
No:3	S.244/3				Si bemol majör	Comte Leo Festetics	
No:4	S.244/4				Mi bemol majör	Comte Casimir Esterházy	
No:5	S.244/5	S.359/5	S.621/5		Mi minör	Comtesse Sidonie Reviczky	Héroïde-élégiaque"
No:6	S.244/6	S.359/3	S.621/3		Re Bemol Majör	Comte Antoine d'Appony	
No:7	S.244/7				Re minör	Baron Fery Orczy	
No:8	S.244/8				Fa diyez minör	Anton Augustz	
No:9	S.244/9	S.359/6	S.621/6	S.379	Mi bemol majör	Heinrich Wilhelm Ernest	Pesther Carneval
No:10	S.244/10				Mi majör	Béni Egressy	Preludio
No:11	S.244/11				La minör	Baron Fery Orczy	
No:12	S.244/12	S.359/4	S.621/4	S.379a	Do diyez minör	Joseph Joachim	
No:13	S.244/13				La minör	Comte Leo Festetics	
No:14	S.244/14	S.359/1	S.359/1		Fa minör	Hans von Bülow	Macar Fantazisi Orkestra ve Piyano İçin S.123
No:15	S.244/15				La minör		Rakoczy Marş
No:16	S.244/16		S.622		La minör		Budapest Munkácsy-Festlichkeiten
No:17	S.244/17				Re minör		
No:18	S.244/18		S.623		Fa diyez minör		Ungarische Ausstellung in Budapest
No:19	S.244/19		S.623a		Re minör		d'après les 'Csárdás nobles' de K. Abbrányi

Tablo 1: Macar rapsodileri.

³ http://en.wikipedia.org/wiki/Hungarian_Rhapsodies

Rakoczy Marş (Macarca *Rákóczi-indulo*) resmi olmayan bir Macar milli marşdır. 1730'larda Marş'ın anonim örnekleri görülür. Francis Rakoczy II'nin en sevdiği marş olduğu söylenmektedir. Şarkıda Macar halkı zulüm ve talihsizliklerde şikâyet eden ve insanlarını kurtarmak için Francis Rakoczy II'yi geri çağırır. Rakoczy Marşı 18. yy'da çok tanınmasına karşın asıl 19. yy'da ünlenmiştir.

Rakoczy Marş, 1809-1820 arasında János Bihari⁴ tarafından çalındı. Hector Berlioz, 1846 yılında bestelediği "Faust'un Laneti" adlı senfonisinde bu temayı kullandı.

Şiirsel kalitesi tartışılan sözleri 19. yüzyılın sonunda yazılmıştır. Günümüzde eser şarkı sözleri olmadan her zaman çalınır. Özellikle düğünlerde Berlioz'un düzenlemesi, Macaristan halk müzik seçimi haline gelmiştir ve Rakoczy Marşı çoğunlukla devlet ve askeri kutlamalarda çalınır.

Liszt'in bestelediği Rakoczy Marş 1851 yılında Krsitner (Leipzig) yayıncılık tarafından basılmıştır.



Örnek 1: Allegro animato.

"Allegro animato" temposuyla başlayan eser birinci örnekte görüldüğü gibi mi sesiyle başlayan ve fa'da sona eren mi-fa-sol#- la- si bemol-do#-re-re#-mi-fa dizisinin ilk önce arpeleştirilmiş yedilisi ve oktavi daha sonra piyanodan başlayarak büyük bir crescendonun yapıldığı ve en sonunda vurgulu notalara dönüşen oktavların oluşturduğu bir giriş bölümüyle başlar.

⁴ 1784-1824, Macar kemancı.

Tempo di Marcia animato.



The image shows a musical score for a piece titled "Tempo di Marcia animato." It consists of two staves: a piano (treble clef) and a bass (bass clef). The piano part starts with a dynamic marking of *ff marcato* and features a series of chords and melodic lines. The bass part features a rhythmic pattern of eighth notes. A red box highlights a specific section of the score, and the dynamic marking *sempre ff* is visible in the lower right of the bass staff.

Örnek 2: Tempo di Marcia animato.

“Tempo di Marcia” animato kısmı eksik ölçüyle başlayan ilk dört ölçüsü ise daha sonra birçok değişik şekilde karşımıza çıkacak temayla başlar. Tema iki on altı ölçüde iki kez tekrarlanır, ilkinde akorlar ikincisinde oktavlar eşliğinde ve temaya oktavıyla beraber üçlününün de eklenmesiyle biraz daha çeşitlenmiştir. Marş temasının iki geçişi arasında Liszt’in sıklıkla kullandığı oktavlı geçişler görülür. Bu geçiş kısaca do-si-la-sol-fa-mi notalarıyla özetlenebilir.



The image shows a musical score for a piece titled "Tempo di Marcia animato." It consists of three staves: a piano (treble clef), a bass (bass clef), and a third staff (likely a second piano part). The piano part starts with a dynamic marking of *p* and features a series of chords and melodic lines. The bass part features a rhythmic pattern of eighth notes. The third staff features a series of chords and melodic lines. A red circle highlights a specific section of the score, and the dynamic marking *cresc.* is visible in the upper right of the piano staff.

Örnek 3:

On altıncı ölçüden sonra iki fortenin ardından, aniden piyano çalınan aslında daha önce forte ve oktavlardan oluşan (eksik ölçüyle başlayan 5.-7. ölçüler) klavsenimsi bir piyano ve legato üçlemeleriyle oluşan bir geçiş gelir. (do-si-la-fa-sol#-mi) Piyano kısmın ardından tema tekrar *ff* çalışla yenilenir.

Ardından oktavların altılıların kullanılması ve domanintın duyurulmasının ardında Tempo di Marcia bölümü la minör akorlarıyla sona erer.

The image displays a musical score for a piece titled 'Un poco meno allegro' in La major. The score is written for piano and includes various annotations. The tempo is marked 'Un poco meno allegro' and 'marcato con grazia'. The score is divided into measures, with some measures circled in orange, blue, and pink, and others boxed in green. The score is in 4/4 time and features a variety of rhythmic patterns and dynamics. The score is attributed to F. L. 481.

Örnek 4: La majör un poco meno allegro bölümünün başlangıcı.

Un poco meno allegro olarak başlayan La Majör bölümde do#-mi-la ve re-fa#si motifleri farklı geçişler eşlikler ve ritimlerle üç kez tekrarlanır.



Örnek 5: Do-mi-la motifi ikinci kez



Örnek 5: Kadans.

Örnekte görülen kromatik geçişle eserin kadans kısmı başlar. Kromatik geçişler üçlülerle başlar daha sonra tek elle yapılan kromatik geçişler, iki elle paralel kromatik geçiş ve en sonda oktavların oluşturduğu. Kromatik geçişlerle sona erer. (Aşağıdaki örnek:6'ya bakınız.)



Örnek 6: Kadanstaki oktavlar.

Kadans bölümünden sonra marş teması tekrar çeşitlenmiş olarak iki kez daha duyurulur.



Örnek 7: Eserin sonundaki la majör bitirişin başlangıcı



Örnek 8: Eserin sonu.

Eser la majör tonunda üç forteyle başlayan ve her tekrarlanışında biraz daha crescendo yapılan dizi geçişiyile ve en sonunda ffz la majördeki tonik akorları ile sona erer.

SONUÇ

Sonuç olarak Liszt'in Macar Rapsodileri 1846-1853 ve 1882-1885 yılları arasında yazılmış ve Çingene halk ezgilerinin kullanıldığı 19 piyano rapsodisinden oluşan bir demet ortaya çıkmıştır. Liszt'in bestelediği Rakoczy Marş 1851 yılında Krsitner (Leipzig) yayıncılık tarafından basılmıştır. Eser Liszt'in Rapsodileri' ne örnek olarak incelendiğinde eser la minör başlayan bir girişle başlamasına karşın la majorle sonlanır. Besteci eserinde teknik

beceri gerektiren oktavlar, kromatik geçişler ve akorlar gibi öğeleri sık sık kullanır. Çingene müziği yapan toplulukların kendine özgü çembaloya benzer tınıyı rapsodilere uyarlamış olan besteci çalıcından bu etili yakalamasını bekler.

Bu marş sadece György Cziffra ([Liszt:10 Hungarian Rhapsodies](#) by Franz Liszt and Audio CD - Apr 10, 2001) ve Lang Lang ([Rakoczy March from Hungarian Rhapsody No. 15 in A Minor, S 244/15 Horowitz version](#) by MP3 Download - Oct 4, 2011) gibi ünlü ve tanınmış piyanistler tarafından çalınmamıştır. Aynı zamanda piyano eğitimi veren müzik kurumlarında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde öğretilmektedir.

KAYNAKÇA

- Sok-Hoon Tan, B.M. (2008), *The “Gypsy” style as extra musical reference: a historical and stylistic reassessment of Liszt’s book “Swiss” of années de Pelerinage*, Master of music thesis, University of North Texas
- So Myung (Sonia) Hwang, B.M. (2010), *Stylistic elements within the texture and formal structure of Ernst von Dohnany’s four rhapsodies, Op.11*, Doctorate of music thesis, University of North Texas
- Loparits, Elizabeth (2008), *Hungarian Gypsy style in the Lisztian spirit: Georges Cziffra’s two transcriptions of Brahms’ fifth Hungarian Dance*, Doctorate of music thesis, The University of North Carolina at Greensboro
- Park, Yong Sook (2005), *National character as expressed in piano literature*, Doctorate of Music thesis, University of Maryland
- http://en.wikipedia.org/wiki/Hungarian_Rhapsodies